

ŽRTVE OPĆINE CESTICA U RATNIM I PORATNIM STRADANJIMA XX. STOLJEĆA (II.)

Piše: Franjo TALAN

Tako je za poginulog Gjuru Lazara iz Križovjana Radovečkog izdan sljedeći dokument – izvadak: u gornjem lijevom kutu piše Z.vl.br. (zemaljska vlada): - 21.114-1915, a u drugom je zapisano T. Br. Izv. (tekući broj izvadka). Nakon toga u sredini piše - Izvadak, iz imenika u ratu palih i u povodu rata preminulih hrv. slav. pripadnika kr. ug. Zagreb, 25. domobranska pješaka pukovnije. Ispod toga nalazila se tabela u koju su uneseni sljedeći podatci: «Čin – pučki ustaša, Ime i prezime Gjuro Lazar, Mjesto rođenja Križovljan Radovečki, kotar i županija Varaždin, zemlja Hrvatska i Slavonija, godina rođenja 1878. godine. Vjeroispovijest: rimokatolička, zanimanje ratar, zavičajna općina Križovljan Cestica.» Zatim se nalaze podatci o supruzi: Ime i porodično prezime žive, rastavljene ili preminule supruge. Upisano je: Tereza Lazar. Zatim se nalaze podatci o žrtvinim roditeljima, pa je upisano: Lazar Izidor i Bara, zanimanje ratari, s prebivalištem u Babincu. U posljednjem, donjem dijelu Izvadka, piše: Kada i gdje je preminuo. U gornjem dijelu nalazi se upisano: pod pao - Umro 4. prosinca 1914. godine uslijed hitca u glavu. Pokopan - Jevremovac u Srbiji. U dnu izvodka je pisalo; U Zagrebu, dne 2. srpnja 1918. godine.

Izvadak o smrti Đure Lazara iz 1918.

Za župu Sv. Barbara Natkrižovljan evidentirane su 24 žrtve i postoje 24 izvodka, a iz župe Križovljan bilo je 36 žrtava. Za naselje Dubrava Križovljanska (u sklopu naselja je i zaselak Dubrava Breg, op. a.), koje je i danas, a i nekad je bilo u sastavu slovenske župe Zavrč, koja je pod upravom Mariborske biskupije (pod upravu župe Zavrč naselje Dubrava Križovljanska nalazi se od 1832. – strana 9. spomenice župe Zavrč – Ivan Pucko - „Župnija Zavrč in njenih 550 let“, obj. 1980., op. a.) knjige umrlih i matice prenesene su iz župe u matični ured koji je u sklopu ureda opće uprave susjedne države.

Ostali su popisani na temelju rješenja suda, rješenjem o proglašenju umrlim i na temelju upisa u matice umrlih za ratno razdoblje. Tako je za pokojnoga, stradalog Josipa Furjana izdano rješenje Općinskog suda u Varaždinu u „vanparničnom predmetu proglašenja umrlim Furjan Josipa iz Selci kbr. 43, nakon provedenog postupka dana 24. prosinca 1964. godine“, sud je riješio da se Josip Furjan, sin Martina i Terezije r. Kralj, rođen 23. veljače 1881. godine u Selcima, s posljednjim prebivalištem u Selcima, proglašuje umrlim, a kao dan njegove smrti utvrđuje se 16. svibanja 1946. godine“. U obrazloženju se dalje navodi: - Predlagatelj Stjepan Furjan, sin nestalog Josipa Furjan podnio je prijedlog sudu da se Furjan Josip proglasi umrlim, jer je nestali pozvan 1914. godine u rat, te se nije vratio niti se ikada i kome javio. Navode predlagatelja potvrdili su i svjedoci te je na temelju donesene odluke izvršen, 14. travnja 1965. godine, upis u maticu umrlih kod Matičnog ureda Cestica.»

Izvadak o smrti Franje Majcenovića iz 1918.

Drugi svjetski rat, početak sukoba i žrtve ideologija

Iz povijesnih knjiga i udžbenika učili smo da je Drugi svjetski rat započeo 1. rujna 1939. napadom Njemačke na Poljsku. Poljska je vojska ubrzo pod silinom napada bolje opremljene Hitlerove vojske i

kapitulirala. Ono što povijesne knjige rijetko spominju, a ni učitelji povijesti nisu godinama smatrali za važnim spomenuti, jest to da je, malo nakon njemačke agresije, s istoka u Poljsku ušla i Crvena armija, kojoj je na čelu stajao drug Staljin. „Složna“ braća bratski podijeliše susjednu zemlju koja ubrzo nestade sa zemljovidima, a progone stanovništva ubrzo nastupiše.

Križovljan 1929. - pogled na crkvu, školu i općinsko središte

I dok su nacisti za progone i likvidacije koristili rasne zakone, komunisti se na zakonsku regulativu i prihvaćene međunarodne konvencije i sporazume nisu previše ni osvrtni i prvo su poubijali zarobljene časnike poljske vojske. I dok je Zapad zbog upada njemačke, nacističke vojske na područje samostalne i suverene susjedne države navijestio rat napadaču, što se dogodilo već 3. rujna 1939., kad su rat Njemačkoj navijestile Velika Britanija i Francuska, dotle se za upad i zauzimanje istočnog dijela Poljske komunističkomu SSSR-u nije ni priprijetilo, baš kao što ni uvjeti za sklapanje „pakta“ o pomoći baltičkim državama (Estonija, Letonija i Litva) nisu zavrijedili veću pažnju Zapada i rijetkih demokratskih sila svijeta. Jednako je bilo u slučaju napada Sovjetskog Saveza na susjednu Finsku, koji je uslijedio 30. studenoga 1939.

Ako danas, s malo veće povijesne distance, promatramo napad na Poljsku u rujnu 1939., a znajući za ugovor o nenapadanju, što su ga Njemačka i Sovjetski Savez, nacisti i komunisti, sklopili 23. kolovoza 1939., tj. osam dana prije napada na susjednu državu, ostaje nam razmišljati, nisu li se dvije najveće totalitarne sile unaprijed dogovorile o slijedu događaja i diobi pljačkaškog kolača. Prema dostupnoj literaturi (npr. prof. dr. Gunnar Heinsohn) dvojica vođa najvećih diktatorskih sila, Sovjetskog Saveza, i Hitlerove Njemačke, odgovorni su za smrt preko 63 milijuna ljudi. Do razmimoilaženja dvojice „velikih“ došlo je relativno brzo, a idejni začetnici milijunskih likvidacija i klanja, kada su valjda spoznali i uvidjeli da su dovoljno savladali tehnike terora i ubijanja, krenuli su sami, svaki za sebe. Tako se i njihov savez raspao i prestao postojati 22. lipnja 1941., napadom Njemačke na dotad „prijateljski“ Sovjetski Savez. Vjerojatno ni Hitler ni Staljin nisu mogli predvidjeti ni slutiti da će se taj datum desetljećima još slaviti kao državni praznik u nekoj suverenoj državi svijeta.

Ratni sukob svjetskih razmjera završio je 1945. Ratne rane dugo godina su liječene, a nad tijelima milijuna mrtvih svijet je nastojao izgraditi bolji i humaniji društveni poredak. Jedni su to nastojali učiniti razvojem demokracije, a drugi su bolje i pravednije društvene odnose tobože činili po diktatu partije i smjernicama nositelja vlasti. Koliko se u tim promjenama i nasilnom uvođenju komunističkoga društvenog poredka izgubilo ljudskih života, danas je teško utvrditi. Prema „Crnoj knjizi komunizma – zločin, teror represija“, objavljenoj u Parizu 1997., govori se o 95 milijuna žrtava. U istoj knjizi navodi se da je za tri i pol godine u Kambodži na najužasniji način, od opće gladi i torture ubijena četvrtina populacije. Možda je potrebno uvesti novi međunarodni praznik, Dan žrtava totalitarnih ideologija, Dan na koji bismo se sjećali svih žrtava stradalih i ubijenih od terora bilo koje strane, i crnog i crvenog terora i nasilja. Možda bi se Dan žrtava totalitarnih ideologija mogao slaviti baš na 22. lipnja, a možda postoji i koji pametniji datum, možda, tko zna?

Drugi svjetski rat na području općine Cestica

Već 10. travnja 1941. njemačka je vojska ušla na područje općine Cestica, a ostaci starojugoslavenske vojske postavili su liniju obrane na potezu Drava, Gornje Vratno. Jedna skupina vojnika, izvidnica, dočekala je njemačku vojsku već u Cestici, gdje je izbio i prvi sukob, a u okršaju je stradalo desetak vojnika i civila. Jedan poginuli njemački vojnik pokopan je bio u vrtu obitelji Marčec u Cestici (kasnije su Nijemci tijelo ekshumirali i otpremili u Njemačku, op. a.), a tijela mrtvih vojnika bivše države pokopana su na groblju u Cestici (poginuli su konjanički kapetan Branko Popović iz Smedereva, potporučnik Ladislav Pečarić iz

Fužina kod Delnica, te Tomaš Belcer iz Brestja kod Ptuja i ostali). Ranjenici u sukobu u Gornjem Vratnu otpremljeni su u bolnicu u Varaždin.

Od puščane paljbe u sukobu su stradali i civili Tako su u Gornjem Vratnu poginuli Franjo Horvat, rođen 1906. i otac mu Antun Horvat, rođen 1872., Antonija Špernjak (1927.), Marija Leskovar (1920.), Franjo Roškar (1907.), a u raciji njemačke vojske ubijen je župnik Ivan Mađarić. Sprovod je na groblju u Cestici 12. travnja vodio franjevac dr. Leander Deduš, profesor.

Prema podacima zabilježenima u Spomenici DVD-a Križovljan Cestica stoji zapisano o sukobu u Cestici: „Razvila se odmah kod Cestice bojna, jer se uz potok Cmrečak koji vodi od križovljanskog farofa do državne ceste Varaždin – Dubrava ušančio dio 5 i 6 konjičkog puka bivše jugoslavenske vojske s mitraljezima. U međusobnom kreševu koje je trajalo oko 1 i pol sata palo je 11 jugoslavenskih vojnika, dok je od strane Nijemaca ostao samo jedan mrtav i taj je odmah zakopan na vrtu gđe Jelke Marčec, gdje je 21. rujna iskopan i odmah otpremljen na varaždinsko groblje. Ranjenih od jugoslavenske vojske moglo je biti 5-6 koji su drugi dan autom crvenog križa iz Varaždina preveženi u Varaždinsku bolnicu. Svi ranjenici bili su smješteni privremeno u vatrogasnom domu. Broj ranjenih njemačkih vojnika (ako ih je i bilo) ne zna se, jer su ih Nijemci u pripremljenim samovozima odmah dalje otpremili. Tom zgodom, tj. 10. travnja između 3 i 4 sata poslije podne ubijen je po njemačkim vojnicima i župnik u Križovljanu Ivan Mađarić, navodno zato što je kod sebe držao, a njemački vojnici našli su kod njega ubojito oružje (samokres). Ubijen je na dvorištu Stjepana Milec iz Cestice kamo je po Nijemcima doveden. Lješine i župnika Mađarića i poginulih vojnika pokupljene su 11. travnja po jednom odredu domaćih vatrogasaca koji su požrtvovno preuzeli službu saniteta. Vojnici zakopani su na župnom groblju 11. travnja u jedan zajednički grob, a župnik Mađarić u subotu 12. travnja uz veliko učešće ljudi, u poseban grob“. (Župnik je ubijen kod Stjepana Mileca ali u Križovljanu, danas ulica Antuna Mihanovića, dok se groblje danas zove Mjesno groblje Cestica, op. F. T.).

U spomenici župe Križovljan o smrti župnika je zapisano: „Kada je bila pregažena već sva Slovenija, srpski su se oficiri još uvijek nadali da će napredovanje njemačkih trupa zaustaviti. Suprostavljali su se osobito u selima Križovljan i Vratno. To je bilo 10. IV. 1941. godine. Budući selo nije bilo ispražnjeno podrumi su bili puni ljudi. Na župskom dvoru sklonio se u podrum župnik Ivan Mađarić, rodom iz Vratišince (Međimurje) 31. god. star, njegova braća i učiteljstvo. Župnik je imao kod sebe mali revolver, što ga posudio. Inače on sam nije bio nikada vojnik, niti je po svojoj blagoj čudi i nevjerojatno mirnoj naravi bio kadar da upotrijebi oružje protiv koga. Kad su njemački vojnici došli do župnog dvora, izašli su oni koji su bili u podrumu pred župni dvor. Vojnici su pitali za oružje – i počeli su ih pretraživati. Kod nijednoga nijesu ništa našli, jedino župnik im je sam pokazao revolver. Svi su dignuli ruke u zrak da se predaju. Vojnici su ga odveli na Cesticu na dvorište obitelji Milec – čitavim putem je župnik držao ruke u zrak – i tamo ga neki vojnik strojnom puškom ustrijelio. To je bilo 10. IV. 1941. poslijepodne. Izmrvario mu je prsi i probio lice. Kraj gnojišta je tako ležao čitavu noć (između velikog četvrtka i petka, 10.-11. IV.), a ujutro u petak je bio prenesen na župni dvor. Sprovod je bio na veliku subotu popodne, vodio dr. Leonard Deduš, franjevac iz Varaždina. Poslije sprovoda bilo je Uskrsnuće!“

(nastavit će se)